

DOI 10.31558/2617-0248.2024.9.4

УДК 32:316.48(477)

МЕХАНІЗМИ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ У ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5085-3704>**Гарькавий Є. М., PhD, доцент Воєнної академії імені Євгенія Березняка**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9684-5013>**Рубель К. В., к.і.н., доц., професор Воєнної академії імені Євгенія Березняка**

Проаналізовано ключові характеристики гібридного середовища, основні показники пропаганди як одного з ключових методів ведення гібридної війни РФ, цілі російської гібридної війни, етапність розгортання та ведення гібридного конфлікту, основні джерела можливих вразливостей у гуманітарній сфері, де ворог може проводити гібридні деструктивні впливи.

Встановлено, що загроза гібридної війни вимагає від державних інституцій особливих зусиль для посилення міжнародної співпраці у сфері безпеки. Динаміка сучасних міжнародних відносин показує, що сьогодні важливо рухатися до глобальної системи безпеки, яка може мінімізувати кібертероризм, кібервійни та кіберзлочинність.

Доведено, що гібридна війна в гуманітарній сфері характеризується цілеспрямованим когнітивним впливом на відповідні цільові аудиторії з метою викривлення адекватного сприйняття реальності та порушення діяльності соціальних груп, маніпулювання їхньою свідомістю та насадження вигідних для ворога наративів щодо розуміння тих чи інших актуальних явищ у житті суспільства. Тривала присутність російського масового продукту в межах українського соціокультурного середовища створювала можливості для подальшої трансляції та сприйняття гібридних інформаційних установок та фейків російської пропаганди.

Константовано, що в умовах війни суттєво знижується значення міжнародного права, зокрема таких його складових як право міжнародної безпеки, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право масової інформації. Цілісність гуманітарного простору держави потребує загальнонаціонального культурно-комунікаційного середовища, що забезпечується пріоритетом функціонування української мови та мережі ефективних каналів культурних зв'язків, що охоплюють усе суспільство. Підсумовано, що для ефективної протидії загрозам гібридної війни та забезпечення ефективної системи національної безпеки держави важливим є формування комплексних, що дозволить своєчасно реагувати на гібридні виклики та небезпеки у суспільстві, а також проактивно формувати національну систему гуманітарної стійкості.

Ключові слова: гібридна війна, інформаційна агресія, гуманітарна сфера, гуманітарна політика, гуманітарна стійкість, національна безпека.

Harkavyi Y. M., Rubel K. V. Mechanisms of hybrid warfare in the humanitarian sphere

The authors analyzes the key characteristics of the hybrid environment, the main indicators of propaganda as one of the key methods of Russian hybrid warfare, the goals of Russian hybrid warfare, the stages of deployment and conduct of a hybrid conflict, and the main sources of possible vulnerabilities in the humanitarian sphere, where the enemy can conduct hybrid destructive influences.

It is established that the threat of hybrid warfare requires special efforts from state institutions to strengthen international security cooperation. The dynamics of modern international relations show that today it is important to move towards a global security system that can minimize cyberterrorism, cyberwarfare and cybercrime.

It has been proved that hybrid warfare in the humanitarian sphere is characterized by targeted cognitive influence on the relevant target audiences in order to distort the adequate perception of reality and disrupt the activities of social groups, manipulate their consciousness and impose narratives favorable to the enemy in understanding certain current phenomena in society. The continued presence of the Russian mass product within the Ukrainian socio-cultural environment created opportunities for further transmission and perception of hybrid information attitudes and fakes of Russian propaganda.

It is stated that in times of war, the importance of international law, in particular such components as international security law, international humanitarian law, and international media law, is significantly reduced. The integrity of the humanitarian space of the State requires a national cultural and communication environment, which is ensured by the priority of the Ukrainian language and a network of effective channels of cultural relations covering the entire society.

It is summarized that in order to effectively counteract the threats of hybrid warfare and ensure an effective system of national security of the State, it is important to form a comprehensive system that will allow timely response to hybrid challenges and dangers in society, as well as proactively form a national system of humanitarian resilience.

Keywords: hybrid warfare, information aggression, humanitarian sphere, humanitarian policy, humanitarian resilience, national security.

Актуальність дослідження феномену гібридної війни детермінована потребою виявлення вузькоспеціалізованих напрямів протидії такій війні. В сучасних умовах основним середовищем здійснення гібридної війни є саме гуманітарна сфера, де завдяки технологіям когнітивної війни зміщуються акценти реалізації державної політики, викривляється сприйняття інформації громадянським суспільством, методами навіювання насаджується «необхідна» для суб'єктів впливу картина реальності з метою розмивання нацією власної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень. Проблематику ведення та протидії гібридним війнам та загрозам, зокрема у гуманітарній сфері, розглядали у своїх наукових працях значна кількість українських та зарубіжних дослідників, зокрема М. Гончар досліджував вплив гібридних воєн на гуманітарну сферу та енергетичну безпеку; А. Загороднюк аналізував особливості оборонних реформ у контексті протидії гібридній війні; М. Калдор розробила концепцію «нових війн», які часто включають гуманітарні аспекти; П. Померанцев спеціалізується на пропаганді, дезінформації та медійних аспектах гібридної війни; Г. Грант досліджував специфіку забезпечення національної безпеки в контексті гібридної війни, включаючи гуманітарні питання; Є. Магда досліджував проблематику інформаційної безпеки та гібридної війни.

Водночас сьогодні, в умовах складної воєнно-політичної обстановки, що характеризується зокрема періодичним обстрілами РФ цивільної інфраструктури, дослідження механізмів ведення гібридної війни у гуманітарній сфері потребує постійного оновлення та актуалізації.

Мета статті – проаналізувати специфіку протидії гібридним загрозам у гуманітарній сфері відповідно до сучасних тенденцій розвитку воєнно-політичної обстановки довкола України.

Виклад основного матеріалу. Для сучасних війн характерний дрейф від конвенційності до неконвенційності. З технічної (і технологічної) точки зору сучасними стали вважати війни четвертого покоління у західній класифікації. Їхній конвенційний різновид назвали мережецентричними війнами, а неконвенційні – гібридними. Визначення «гібридна» до сучасної війни стали використовувати на рубежі ХХ – ХХІ ст. [1].

Ключовими характеристиками гібридного середовища є:

- комплексність: гібридні положення включають різні аспекти: військові, інформаційні, кібернетичні, економічні, політичні тощо;
- комбінація методів: навмисне використання кількох різних методів, які використовуються один, для досягнення максимального впливу;
- неklasичний характер: гібридна ситуація не відповідає стандартним моделям традиційних воєнних конфліктів;
- за масштабом може бути як глобальним так й локальним;
- містить певні ознаки достовірності інформації, поєднані з емоційними маніпуляціями;
- орієнтоване на певну цільову аудиторію;
- може мати короткостроковий або середньостроковий вплив [2].

Загроза гібридної війни вимагає від державних інституцій особливих зусиль для посилення міжнародної співпраці у сфері безпеки. У сучасному суспільстві основним елементом гібридної війни є дії латентних сил, які безпосередньо є результатом ініціативи та фінансової підтримки представників різних держав. Динаміка сучасних міжнародних відносин показує, що сьогодні важливо рухатися до глобальної системи безпеки, яка може мінімізувати кібертероризм, кібервійни та кіберзлочинність [210].

У цих умовах гібридна війна в гуманітарній сфері характеризується цілеспрямованим когнітивним впливом на відповідні цільові аудиторії з метою викривлення адекватного сприйняття реальності та порушення діяльності соціальних груп, маніпулювання їхньою свідомістю та насадження вигідних для ворога наративів щодо розуміння тих чи інших актуальних явищ у житті суспільства. При чому ведення гібридної війни потребує використання передових технологій, прийомів та методів використання маніпулятивних технологій, психології підсвідомого тощо [3].

Розглядаючи гуманітарний простір у контексті гібридної війни та агресії, слід зазначити, що в історичному хронотопі він не лише створюється людьми, а й має зворотний зв'язок: активно формує людину в ньому. Вигідна для агресора зміна суспільної поведінки відбувається під впливом інформації і не може бути реалізована без залучення культурного простору кожної особистості. Основними джерелами впливу пропаганди є засоби масової інформації. Вони поширюють в інформаційному просторі певні культурні продукти з прихованим змістом, корисним для сторони, яка на них впливає. Необхідною умовою впливу агресора є зміна культурного простору. Коли медіа свідомо нав'язують людині цінності іншої культури, такий

вплив обов'язково матиме ефект. Отже, завдання такого впливу – створити у ворожому суспільстві атмосферу бездуховності, негативного ставлення до культури та історичної спадщини; маніпулювання суспільною думкою для створення політичної напруги; провокувати суспільно-політичні, національноетнічні та релігійно-конфесійні суперечки; дискредитація фактів історичної, національної самосвідомості людей, зміна системи цінностей; формування втрати волі до боротьби. Водночас вплив культури в ході такої війни також пов'язаний з поширенням чужої масової культури, яка має певне ідеологічне наповнення та реалізується через інструментарій пропаганди [4, с. 64].

До основних характеристик пропаганди як одного з ключових методів ведення гібридної війни рф відносять:

- 1) односторонність аргументів;
- 2) виправдання результатами;
- 3) байдужість до логічних роздумів і доказової бази;
- 4) емоційна мова і переконливі визначення;
- 5) «квазіодногосся»;
- 6) створення накопичувального повідомлення у медіа [5].

Ключові аспекти воєнної політики рф включають не лише традиційне поле бою, але й інформаційно-психологічну та інформаційно-технічну війну.

Інформаційна війна рф – постійний акт насильства, що слугує різним політичним цілям: ведеться в освітній, соціальній, оборонній, духовній сферах. Стратегія реалізується сучасними способами – широким простором можливостей інформаційно-психологічної війни та масштабними кібератаками [6].

Константою є те, що в умовах війни суттєво знижується значення міжнародного права, зокрема таких його складових як право міжнародної безпеки, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право масової інформації тощо. Так само витісняються на другий план (іноді взагалі ігноруються) міжнародна боротьба зі злочинністю, міжнародний захист прав людини, міжнародно-правова охорона довколишнього середовища, міжнародно-правове регулювання економічного, науково-технічного та культурного співробітництва, деякі інші міжнародно-правові питання [7, с. 62].

Важливо акцентувати, що тривала присутність російського масового продукту в межах українського соціокультурного середовища створювала можливості для подальшої трансляції та сприйняття гібридних інформаційних установок та фейків російської пропаганди. Тому можемо констатувати, що державна гуманітарна політика є одним із ключових об'єктів гібридної війни й передусім спрямована на досягнення наступних цілей:

- вживлення в суспільну свідомість задалегідь підготовлених й вигідних противнику цінностей та ідей;
- дезорганізація культурної і мовної політики;
- розпорошення й відволікання уваги органів державної влади від ключових проблемних питань у гуманітарній сфері на другорядні;
- залякування власного народу образом ворога;
- залякування противника своєю владою [8].

В умовах гібридної війни гуманітарна політика розглядається як можлива «м'яка сила» впливів, здатна «розмивати» культурне й інформаційне середовище. Як зазначає Н. Стаффорд, після анексії Криму росією та війни в Грузії багато аналітиків, військових та інтелектуалів, включаючи колишнього міністра оборони Роберта Гейтса та колишнього радника з національної безпеки генерал-лейтенанта Х. Р. Макмастера, використовували термін «гібридна війна», щоб описати складну ситуацію, в умовах якої розвивається криза в Україні після подій військового вторгнення рф [9].

Цілі російської гібридної війни найкраще сформулювати як:

- 1) захоплення території без застосування явної або звичайної військової сили;
- 2) створення приводу для відкритих, звичайних військових дій;
- 3) використання гібридних заходів для впливу на політику України та політику країн Заходу й інших країн [10].

Аналіз механізмів гібридної війни у гуманітарній сфері дозволяє окреслити наступну етапність розгортання та ведення гібридного конфлікту:

1) тривала підготовча фаза, в якій агресор поступово нарощує невійськову та (опціонально) військову присутність, проникаючи в усі сфери життєдіяльності суспільства цільової держави. На цій фазі практично неможливо визначити чи є традиційні заходи впливу ознакою підготовки до гібридної атаки (аж до самого моменту фактичного нападу), адже більшість із заходів не є явно чи обов'язково протизаконними в цільовій державі, що суттєво ускладнює формування захисту від них.

2) фаза гібридної агресії, яка проявляється у безпосередньому нападі на цільову державу. При нападі реалізується стратегія прихованої агресії, тобто агресор намагається атакувати цільову державу з найменшим військовим втручанням, переважно, за допомогою контрольованих третіх осіб, формуючи дискурс внутрішнього конфлікту в цільовій державі. Безпосереднє військове втручання агресора здійснюється в критичні моменти або з метою досягнення остаточного успіху нападу, або для стабілізації обстановки (якщо сторона, що обороняється, ефективно здійснює опір агресії).

3) фаза «гібридного миру» – фаза стабілізації, де агресор вдається до закріплення своїх здобутків та фаза примусу протидіючої сторони до миру на умовах агресора. Цей примус здійснюється завдяки комплексному тиску на політичному, дипломатичному, економічному інформаційному та інших фронтах. За мінімальної військової присутності і за мінімального використання військових заходів, агресор продовжує реалізовувати активні заходи проти цільової держави та її союзників. В залежності від успіху політичного, дипломатичного, економічного та військового опору держави, що здійснює захист від гібридної агресії, ця фаза може перерости як в чергову фазу ескалації (як гібридної, так і традиційної агресії), або зберігати статус-кво до моменту вирішення конфлікту [11, с. 216].

У цих умовах відсутність цілісності й повноти гуманітарного простору негативно позначається на забезпеченні національної єдності та соборності України, становить суттєву загрозу її національній безпеці. Послідовне впровадження державної гуманітарної політики, яка у своїй основі спиратиметься на національно-культурні, історичні традиції Українського народу, сучасні соціально-економічні, політичні й соціокультурні реалії, сприятиме формуванню національної ідентичності, консолідації суспільства.

Цілісність гуманітарного простору держави потребує загальнонаціонального культурно-комунікаційного середовища, що забезпечується пріоритетом функціонування української мови та мережі ефективних каналів культурних зв'язків, що охоплюють усе суспільство. Саме у ході комунікації у єдиному мовно-культурному просторі відбувається національна консолідація, твориться національна ідентичність. Формування та забезпечення цілісності й повноти українського гуманітарного простору має бути віднесене до найважливіших національних завдань. Воно має шанс бути успішно вирішеним за умови широкого суспільного консенсусу та адекватних цілеспрямованих зусиль усіх гілок державної влади, структур громадянського суспільства, культурно-мистецької громадськості України.

Можемо виокремити основні джерела можливих вразливостей у гуманітарній сфері, де ворог може проводити гібридні деструктивні впливи:

- регіональні історично-культурні відмінності;
- несформованість загальнонаціональної ідеї, яка б забезпечувала консолідацію й інтеграцію суспільства;
- недостатність уваги і державної підтримки розвитку культурних індустрій;
- нечітка етнонаціональна політика держави;
- заполітизованість проблем у гуманітарній сфері (мова, історія, релігія часто використовуються як інструменти маніпуляцій в політичних цілях);
- повільні реформи і впровадження інновацій процесів у сфері науки й освіти;
- недостатність державної уваги до створення сприятливих умов для зростання творчого й інтелектуального потенціалу України;
- слабкий розвиток недержавних інститутів, як складової частини загальної системи захисту національних цінностей;
- слабка взаємодія між державними і недержавними (громадськими) структурами при формуванні та реалізації державної стратегії захисту національних цінностей;
- недостатня повнота й чіткість нормативно-правової бази, у сфері регулювання суспільних відносин, які стосуються захисту національних цінностей;
- слабка підготовка та низька ефективність механізмів підготовки і реалізації управлінських рішень у сфері захисту національних цінностей;
- падіння інтелектуально-освітнього рівня громадян, неефективність систем виховання й освіти;
- слабкий розвиток соціального капіталу тощо [12].

Україна також схильна до ризиків, які продукуються процесами глобалізації, котрі посилюються внутрішніми викликами і бар'єрами для побудови громадянського суспільства в державі. В українському варіанті можна спостерігати дві протилежні та багато в чому взаємовиключні тенденції. Із одного боку, владні структури останнім часом істотно посилюють внутрішній контроль за політичним і неполітичним життям суспільства, реставрують вертикаль. Із іншого боку, вони реалізують вимоги часу і головний тренд сучасного світу – вихід громадянського суспільства за межі контролю публічного управління, інтеграцію з іншими країнами, що передбачає ослаблення державного тиску на громадянське суспільство [13, с. 111].

У цих умовах передумовою гуманітарного розвитку є позитивна громадянська ідентичність – усвідомлення приналежності до національно-державної спільності як найважливішої характеристики життєвого досвіду і значущої для індивіда цінності. Держава даному контексті є важливим конструктом розвитку особистості та генератором важливих цінностей як гаранту реалізації гуманітарного потенціалу індивіда. Необхідно зазначити, що нація, яка ніяк себе не усвідомлює, не має майбутнього. Особливо гостро ця проблема стоїть в охопленому процесами гібридної війни сучасному контексті національної безпеки країни [14].

В умовах безперервної гібридної війни, інформаційно-психологічних операцій та інтервенцій, що розгортаються в її межах, для збереження національної ідентичності, стабільності українського суспільства та його розвитку, вагомим значення набуває провадження державою культурної та інформаційної політики, оскільки ці сфери без перебільшення постають простором для поширення пропаганди та деструктивних ідей, спрямованих на розхищення української державності, суспільства та його цінностей. Інформаційний простір безпосереднім

чином включає в себе циркулювання всіх культурних цінностей, артефактів, об'єктів і продукції масової культури, тому акцентування уваги саме на цих сферах має першочергове значення у розробці та впровадженні безпекових стратегій, що стосуються належного розвитку суспільства на засадах національних цінностей, інтересів, національно-культурної ідентичності та ін. Фактично інформаційна й культура політики виступають інструментами механізмів державного впливу на формування простору масової культури, і відповідно, від засад, на яких гуртуватиметься така політика залудить подальша стратегія розвитку культури, у тому числі сегменту масовокультурного продукту і креативних індустрій з позицій безпеки для суспільства [15].

Тому позитивні показники у напрямі формування національної ідентичності можуть пов'язуватись й з національно орієнтованою мистецькою діяльністю, що реалізується в цілому під егідою Міністерства культури та інформаційної політики України, що включає культурну політику, покликану забезпечити розвиток професійного мистецтва і кінематографії, включно з музичним, театральним, образотворчим, іншими видами сучасної професійної художньої майстерності. Даний напрям діяльності потенційно володіє значним арсеналом впливів на психологію, ментальність індивідуумів, що визначає особливий рівень його значення в системі формування національної самосвідомості громадян.

Отже, для ефективної протидії загрозам гібридної війни та забезпечення ефективної системи національної безпеки держави важливим є формування комплексних, що дозволить своєчасно реагувати на гібридні виклики та небезпеки у суспільстві, а також проактивно формувати національну систему гуманітарної стійкості.

Бібліографічний список:

1. Ablazov I., Harkavyi Y., Mokliak S. (2023). Information Security of the State Under Conditions of Hybrid Warfare: Mechanisms of Ensuring. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 26, No1, Special Issue. DOI : <https://doi.org/10.5782/kjhss.2023.51.63> (дата звернення: 08.08.2024).
2. Cullen P., Reichborn-Kjennerud E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, Multinational Capability Development Campaign (MCDC). URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf (дата звернення: 08.08.2024).
3. Сашук Г. М. Державне регулювання гуманітарної політики в умовах гібридної війни. *Політологічний вісник: зб-к наук. праць. КНУ ім. Т. Шевченка. К. : ТОВ «Вадекс», 2024. Вип. 92.* DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-88IX.2024.92.313-321> (дата звернення: 09.08.2024).
4. Телешун С. О. Управління людьми в нестабільному інституційному середовищі: світові тенденції та українські реалії. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління».* 2019. № 1. С. 60-66.
5. Think Tank reports on Russia's war of aggression against Ukraine. European Council. 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-reports-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine/> (дата звернення: 09.08.2024).
6. Таркін В.П. Інформаційні війни у сучасному політичному просторі як феномен XX-XXI століття. Дис. д-ра філос. : 052. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2023. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/27051/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%92.%20%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.08.2024).
7. Крутий В. О. Трансформація політичної системи суспільства в умовах гібридної війни. Дис. к.політ.н. : 23.00.02. К. 2018. 222 с.
8. Justifying the Unjustifiable: Russia's Aggression against Ukraine, International Law, and Carl Schmitt's «Theory of the Greater Space». *Chinese Journal of International Law*. URL: <https://academic.oup.com/chinesejil/article/22/3/409/7285836> (дата звернення: 09.08.2024).
9. The toll on Russia from its war in Ukraine, by the numbers. Atlantic Council. 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-toll-on-russia-from-its-war-in-ukraine-by-the-numbers/> (дата звернення: 12.08.2024).
10. Roy D. (2023). How Bad Is Ukraine's Humanitarian Crisis a Year Later? *Foreign Affairs*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/ukraine-humanitarian-crisis-refugees-aid> (дата звернення: 12.08.2024).
11. Андрієвський Т. Г. Гібридна війна у політичному процесі: особливості проявів та засоби протидії : Дис. д-ра філос. : 052. Харків : Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 2021. 259 с.
12. Reporters without borders. *World Press Freedom Index 2022*. URL: <https://rsf.org/en/index?year=2022> (дата звернення: 12.08.2024).
13. Пасічний Р. Національна безпека України в епоху глобалізації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку.* 2012. Вип. 24. С. 108-112.
14. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія. *Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса / заг. ред. Р. О. Додонова. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017.* URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13573/1/Khalikov_monografia.pdf (дата звернення: 12.08.2024).
15. Кравченко М. Гібридна війна: її фронти і методика. URL: <https://azov.org.ua/hibrydna-viina-yii-fronty-i-metodyka/> (дата звернення: 12.08.2024).

References:

1. Ablazov I., Harkavyi Y., Mokliak S. (2023). Information Security of the State Under Conditions of Hybrid Warfare: Mechanisms of Ensuring. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 26, No1, Special Issue. DOI: <https://doi.org/10.5782/kjhss.2023.51.63> (data zvernennia: 08.08.2024).
2. Cullen P., Reichborn-Kjennerud E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, Multinational Capability Development Campaign (MCDC). URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf (data zvernennia: 08.08.2024).
3. Sashchuk H. M. Derzhavne rehuliuвання humanitarnoi polityky v umovakh hibrydnoi viiny. *Politolohichniy visnyk: zb-k nauk. prats. KNU im. T. Shevchenka. K. : TOV «Vadeks»*, 2024. Vyp. 92. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-88IKh.2024.92.313-321> (data zvernennia: 09.08.2024).
4. Teleshun S. O. Upravlinnia liudmy v nestabilnomu instytutsiinomu seredovyshchi. *svitovi tendentsii ta ukraïnski realii. Visnyk NADU. Seriiia «Derzhavne upravlinnia»*. 2019. № 1. S. 60-66.
5. Think Tank reports on Russias war of aggression against Ukraine. European Council. 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-reports-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine/> (data zvernennia: 09.08.2024).
6. Tarkin V.P. Informatsiini viiny u suchasnomu politychnomu prostori yak fenomen KhKh-KhKhI stolittia. *Dys. d-ra filos. : 052. Odesa : Natsionalnyi uniersytet «Odeska yurydychna akademiia»*, 2023. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/27051/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%92.%20%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennia: 10.08.2024).
7. Krutii V. O. Transformatsiia politychnoi systemy suspilstva v umovakh hibrydnoi viiny. *Dys. k.polit.n. : 23.00.02. K. 2018. 222 s.*
8. Justifying the Unjustifiable: Russias Aggression against Ukraine, International Law, and Carl Schmitts «Theory of the Greater Space». *Chinese Journal of International Law*. URL: <https://academic.oup.com/chinesejil/article/22/3/409/7285836> (data zvernennia: 09.08.2024).
9. The toll on Russia from its war in Ukraine, by the numbers. Atlantic Council. 2024. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-toll-on-russia-from-its-war-in-ukraine-by-the-numbers/> (data zvernennia: 12.08.2024).
10. Roy D. (2023). How Bad Is Ukraines Humanitarian Crisis a Year Later? *Foreign Affairs*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/ukraine-humanitarian-crisis-refugees-aid> (data zvernennia: 12.08.2024).
11. Andriievskiy T. H. Hibrydna viina u politychnomu protsesi: osoblyvosti proiaviv ta zasoby protyddii : *Dys. d-ra filos. : 052. Kharkiv : Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi uniersytet im. H. S. Skovorody*, 2021. 259 s.
12. Reporters without borders. *World Press Freedom Index 2022*. URL: <https://rsf.org/en/index?year=2022> (data zvernennia: 12.08.2024).
13. Pasichniy R. Natsionalna bezpeka Ukrainy v epokhu hlobalizatsii. *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku*. 2012. Vyp. 24. S. 108-112.
14. Hibrydna viina: in verbo et in praxi : monohrafiia. *Donetskyi nats. un-t im. Vasyliia Stusa / zah. red. R. O. Dodonova. Vinnytsia : Nilan-LTD*, 2017. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13573/1/Khalikov_monohrafiia.pdf (data zvernennia: 12.08.2024).
15. Kravchenko M. Hibrydna viina: yii fronty i metodyka. URL: <https://azov.org.ua/hibrydna-viina-yii-fronty-i-metodyka/> (data zvernennia: 12.08.2024).

DOI 10.31558/2617-0248.2024.9.5

УДК 34:316.774

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0572-9119>**Туренко В. Е., д.філос.н. ст. дослідник, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

У цій статті надається всебічний аналіз ключових факторів, які лежать в основі функціонування гуманітарної політики в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти України. Підкреслюється важливість гуманітарної політики як ключового інструменту у протидії багатогранним формам інформаційної агресії, які все частіше стають невід'ємною частиною сучасних військових конфліктів. Основна увага приділяється тому, як просування гуманітарних цінностей, розвиток освітніх та культурних програм, захист прав і свобод громадян, підвищення рівня